

НЕБЕЗПЕКА, ЗАГРОЗА, РИЗИК: АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

DANGER, THREAT, RISK: ANALYSIS OF THE TERMINOLOGICAL APPARATUS OF THE THEORY OF ECONOMIC SECURITY

В статті проведено порівняльний аналіз базових категорій теорії економічної безпеки підприємства, таких як «небезпека», «загроза» та «ризик». Розглянуто різні підходи та різні точки зору відомих економістів щодо змісту та сутності згаданих дефініцій, підкреслена їх схожість та виділено відмітні риси. Визначено, що на сучасному етапі розвитку економіки на ринку склалися умови агресивної конкурентної боротьби та активного розвитку нечесних методів ведення бізнесу. Це привертає увагу вчених-економістів до проблем забезпечення економічної безпеки підприємств. Незважаючи на актуальність теми, серед вчених немає єдиної думки щодо сутності базових понять теорії економічної безпеки. Зіставлення оприлюднених точок зору на категорії «небезпека», «загроза» та «ризик» дозволило визначити загальні риси та розбіжності, за якими можуть бути ідентифіковані згадані поняття. Аналіз публікації дозволив зробити висновок, що дефініції можуть застосовуватися залежно від ступеню імовірності негативного розвитку подій, тобто залежно від ступеню рівноваги між дією негативних чинників та можливої захисної реакції на них з боку підприємства. Порушення рівноваги між стійкістю підприємства до негативного впливу та ступенем ймовірності спричинення шкоди здатне стан потенційної безпеки перевести у стан загрози та стати причиною ризику. Тобто, застосування кожної з розглянутих категорій доцільно в залежності від ступеню імовірності настання події, негативної за своїми наслідками. Так, небезпеку визначено як певний імовірнісний неконкретизований вплив на об'єкти та процеси негативних чинників зовнішнього або внутрішнього формування. Серед характеристик, що властиві небезпеці, автор виділяє: багатоаспектність, динамічність, перманентність. Загрозу автор характеризує як високу частку імовірності реальної події, за якої стає можливий перехід небезпеки зі стану можливості у реальну площину. Економічний ризик, на думку автора, являє собою імовірність втрати частини ресурсів, недоотримання доходів або появу додаткових витрат як наслідок певних видів діяльності. Ризик існує за наявності трьох обов'язкових умов, таких як можливість випадкової події, негативної за своїми наслідками; матеріальний, моральний або інший збиток, що може бути наслідком події; діяльність суб'єкта економіки, пов'язана з цією подією. Отже, за результатами проведеного дослідження можливо довести обґрунтованість та доцільність використання основних категорій теорії безпеки.

Ключові слова: ризик, загроза, небезпека, економічна безпека.

The article provides a comparative analysis of the basic categories of the theory of economic security of an enterprise, such as “danger”, “threat” and “risk”. Various approaches and different points of view of well-known economists regarding the content and essence of the above definitions are examined, their similarity is emphasized and distinguishing features are highlighted. It has been determined that at the present stage of economic development in the market, conditions of aggressive competition and active development of dishonest methods of doing business have developed. This attracts the attention of economists to the problems of ensuring the economic security of enterprises. Despite the relevance of the topic, there is no consensus among scientists regarding the essence of the basic concepts of the theory of economic security. A comparison of the published points of view on the categories of “danger”, “threat” and “risk” allowed us to identify common features and differences by which the mentioned concepts can be identified. Analysis of the publication allowed us to conclude that the definitions can be applied depending on the degree of probability of a negative development of events, that is, depending on the degree of equilibrium between the action of negative factors and a possible protective reaction to them from the side of the enterprise. The imbalance between the resistance of the enterprise to the negative impact and the degree of probability of harm is able to translate the state of potential safety into a state of threat and become a cause of risk. That is, the use of each of the categories under consideration is appropriate depending on the degree of probability of the occurrence of an event that is negative in its consequences. So, danger is defined as a certain probabilistic, non-specific influence on the objects and processes of negative factors of external or internal formation. Among the characteristics that are inherent in danger, the author distinguishes: multidimensionality, dynamism, permanence. The author characterizes the threat as a high proportion of the probability of a real event, in which it becomes possible to transfer danger from a state of possibility to the real plane. The economic risk, according to the author, is the probability of loss of a part of resources, loss of income or the appearance of additional costs as a result of certain types of activities. The risk exists if there are three prerequisites, such as the possibility of an accidental event that is negative in its consequences; material, moral or other damage that may result from an event; the activity of an economic entity related to this event. So, according to the results of the study, we can prove the validity and feasibility of using the main categories of safety theory.

Keywords: risk, threat, danger, economic security.

Вступ. В умовах кризових процесів та активного ринкового суперництва, що пов'язані з переділом ринків збуту, активного розвитку отримали агресивні методи ведення бізнесу як в Україні, та і за її межами. Наразі у ділових колах звичайним явищем стає недоброчесність у методах ведення бізнесу, яка супроводжується шахрайством, підкупамі, рейдерством і т.п. В умовах, що склалися суб'єкти економіки знаходяться у ситуації, коли вони вимушені відстежувати негативні тенденції ринку, спостерігати за процесами, що здійснюються у зовнішньому та внутрішньому середовищі, контролювати результати діяльності власного підприємства, поведінку конкурентів, дії основних ділових партнерів та велику кількість інших показників, що впливають на безпеку діяльності. Така ситуація обумовлює формування системи захисту підприємства від загрозливих чинників. Це актуалізує питання визначення термінологічного апарату з тим, що незважаючи на велику кількість наукових публікацій щодо теорії ризиків,

теорії економічної безпеки, теорії конкуренції і т. п., спостерігається відсутність єдиного підходу до трактування зазначених дефініцій.

Розгляду згаданого категорійного апарату приділено увагу багатьма українськими та зарубіжними вченими, такими як О. Ареф'єва, Б. Андрушків, О. Барановський, І. Бланк, Т. Васильців, В. Гапоненко, В. Геєць, О. Грунін, Д. Зеркалов, В. Зубік, Г. Клейнер, В. Ліпкан Є. Олейніков, О. Соснін, П. Пригунов. Попович, В. Ярочків. Погляди деяких з них проаналізовані у даній роботі, що підтверджує розбіжність у точках зору вчених у розумінні цих категорій та актуальність проведеного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є проведення детального аналізу наявних підходів щодо сутності небезпеки, ризику та загрози, а також визначення їх відмітних особливостей.

Методологія. В основу методології дослідження покладено метод наукового пізнання, аналіз наукових підходів до визначення основних категорій теорії безпеки, застосовано методи порівняння, систематизації, узагальнення та синтезу при формулюванні та науковому обґрунтуванні результатів дослідження.

Результати дослідження. Діяльність суб'єктів економіки дуже часто пов'язана з можливістю настання негативних подій. За своїм характером і наслідками їх результати можуть бути різними: від катастрофічних для підприємства, до незначних. Імовірність настання цих наслідків також дуже різниться. Виходячи з цього, залежно від ступеню імовірності настання негативної події, розрізняють близькі по значенню, але окремі за суттю дефініції: «загроза», «небезпека», «ризик».

В науковій літературі є низка публікацій, в яких загрози та небезпеки трактуються синонімічно. Такої думки дотримуються Г. Б. Клейнер [16], Ю. Г. Лисенко [11]. Аналогічно інформація подається службою тематичних тлумачних словників. Наприклад, в словнику С. І. Ожегова [14] небезпека формулюється як «можлива загроза чогось дуже поганого». При цьому той самий словник С. І. Ожегова загрозу характеризує як «можливу небезпеку». Посилаючись на Словник термінів та визначень недержавної системи безпеки України [21], Ляшенко О.М. наводить визначення, в якому підкреслює: «загроза – це розмаїття... суперечностей, які ...створюють небезпеку для системи безпеки, життєзабезпечення її системоутворюючих елементів», а також «загроза – це небезпека на стадії переходу із можливості у дійсність». Отже, надається перехресне значення термінів. В цьому є певна помилка, яка виправляється багатьма публікаціями вчених, що більш детально заглибилися у проблеми безпекознавства.

В.А. Ліпкан характеризує небезпеку як «діяльність, спрямовану на реалізацію загроз, що здатна спричинити дестабілізацію системостворюючих елементів, які самі як такі загрожують функціонуванню та розвитку об'єкту

безпеки у момент їх спричинення або при звичайному своєму протіканні закінчуються або можуть закінчитися колапсом його і відповідної системи безпеки» [10, с.39].

При аналізі визначення, запропонованого В.А. Ліпканом, виникає сумнів, чи завжди небезпеку слід пов'язувати з діяльністю. Вона може бути прогнозуванням наслідків дії стихійних чинників, сил природи, бездіяльності суб'єкта і т.ін. Тому, скоріше, небезпеку слід розглядати як стан, при якому стає можливою реалізація загроз.

Слушною в цьому аспекті є думка Ляшенко О.М. [12, с. 215], який трактує небезпеку як об'єктивно наявну, але не фатальну можливість нанесення шкоди, джерело виникнення загрози, що мають ймовірнісний характер. Аргументує він свою думку, посилаючись на Словник термінів та визначень недержавної системи безпеки України [21]. З такого розуміння небезпеки випливає, що її можна розглядати у двох аспектах: як стан незахищеності та як джерело загрози. Слід погодитись також з твердженням щодо ймовірнісного характеру небезпек. При підвищенні частки ймовірності від'ємного розвитку подій при прогнозуванні результатів дії негативних чинників категорія «небезпека» перетворюється у категорію «загроза».

В продовження дослідження теоретичних аспектів небезпек, погодимось з думкою Черної О.О. [23], що небезпека не має статичного характеру. Вона може розглядатися як минула, наявна, потенційна, прогнозована, але вона присутня завжди. Не можна вважати існування будь-якого об'єкту дослідження абсолютно безпечним. Небезпека багатоаспектна. Джерелом її виникнення можуть виступати суперечності будь-якого рівня як зовнішнього так і внутрішнього формування. Небезпеку можуть викликати як певні дії, так і чинники статичного характеру або бездіяльність об'єкту дослідження у динамічних умовах. Перелік чинників, що можуть являти собою небезпеку, прагне до нескінченності. Американський філософ Р. Емерсон підкреслює: «скрізь, де є життя, є і небезпека» [6, с. 26]. При цьому за ступенем ймовірності настання негативного явища небезпеку можна розглядати як усвідомлену, можливу, реальну, ірреальну.

Таким чином, небезпеку можна визначити як певний імовірнісний неконкретизований вплив на об'єкти та процеси негативних чинників зовнішнього або внутрішнього формування [авторське визначення]. Серед основних її характеристик можна виділити багатоаспектність, динамічність та перманентність.

На відміну від небезпеки загроза має більш конкретну форму. Автори теоретико-методологічних досліджень з питань теорії безпеки одностайні у думках, що загроза – це категорія, близька за сутністю до категорії «небезпека», але відмітною особливістю її є більш конкретна форма за рівнем впливу на об'єкт дії.

За визначенням А Кузьменко [7], «загроза – це кінцева стадія несприятливих умов, після яких спричиняється шкода».

В роботі [13, с.7] при формулюванні загрози авторами робиться акцент на обов'язковість настання несприятливих наслідків у випадку відсутності заходів щодо їх запобігання.

Є. О. Олейніков [15, с. 10] та В. І. Ярочкін [25, с. 16] розглядають загрозу як перехідну стадію від небезпеки до певних дій, здатних завдати шкоди об'єкту дослідження.

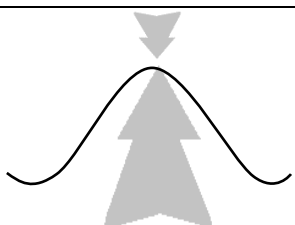
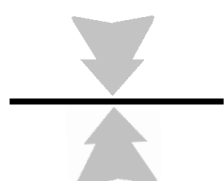
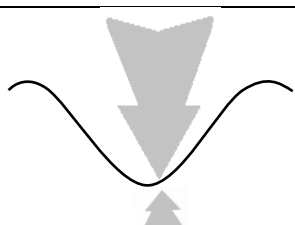

Становить інтерес визначення загрози, сформульоване В.А. Ліпканом [10]. Він стверджує, що загроза, хоча і свідчить про існування або можливість виникнення негативних наслідків, але не переростає у діяльність, безпосередньо спрямовану на її здійснення. Це висловлення не суперечить логічній послідовності формування ступеню ймовірності розвитку негативних подій, але підкреслює обмеженість загрози діями, «які підкріплюють її, але не переростають у діяльність» [10, с.39].

На відміну від В.А. Ліпкана, А. Пекін вважає, що результатом загрози є порушення структури, функцій, джерел існування об'єкта [16]. Таке твердження викликає сумніву вже тому, що у такому випадку загроза з потенційно можливої стає дією, здатною вчинити шкоду.

На нашу думку, умовно залежність між ступенем розвитку небезпеки та діями суб'єкта дослідження щодо протидії неї, візуалізує таблиця.

Таблиця – Візуалізація перетворення небезпеки у загрозу залежно від ймовірності настання події, негативної за своїми наслідками

[авторська розробка]

Стан протидії	Ступень ймовірності небезпеки		
	Низька ймовірність небезпеки	Наявність ймовірності небезпеки	Велика ймовірність небезпеки
Дія чинників небезпеки			
Протидія небезпеці			
Результат протидії	Стан захищеності, існування. Потенційна безпека	Стан рівноваги. Небезпека	Загроза

Висока ступінь протидії потенційно небезпечним факторам нейтралізує їх, створюючи умови захищеності, потенційної безпеки. З підвищенням ймовірності настання подій, шкідливих за своїми наслідками при неможливості або недостатності дій щодо їх нейтралізації, формується стан небезпеки. При порушенні рівноваги між ступенем ймовірності дії негативних чинників та впровадженням засобів захисту від них виникає стан підвищеної ймовірності негативного впливу від здійснення певних подій, який може бути кваліфікований як загроза.

Отже, загрозою можна вважати високу ступень ймовірності здійснення небезпеки, яка характеризується наявністю дії, що підвищує небезпеку.

На нашу думку, якщо небезпека – це стан, то загроза – дія, що підвищує ймовірність небезпеки, наближуючи її до конкретних негативних результатів.

Не всі автори висловлюють таку думку. У протиположності до висловленого, К.В. Попович вказує, що «загрозу слід розглядати як потенційну, не проявлену, наявну в латентному, прихованому стані небезпеку, яка проявляється в разі реалізації ризику» [18]. Таким чином, він висловлює вкрай протилежну позицію, коли першість виникнення віддається загрозі. Крім того, він вказує на існування ще одного чинника негативного впливу – ризику.

Ареф'єва О.В у роботі [2] надає несподіване двоаспектне визначення загрози, яке перекликається з визначенням К.В. Поповича [18]. Вона відмічає, що «під загрозою розуміють сукупність умов, процесів, факторів, які перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них та суб'єктів господарської діяльності» [2, с. 30]. Тим самим вона визнає, що спочатку виникає загроза, а вже наслідком її є небезпека. Одночасно вона підкреслює, що «загрозу економічній безпеці можна визначити у кінцевому підсумку як певні збитки, інтегральний показник яких характеризує ступінь зниження економічного потенціалу за конкретний проміжок часу» [2]. Й хоча сама Ареф'єва О.В. [2 с. 30] слушно підкреслює: «за своєю суттю загрози не справляють відчутного впливу на підприємство в цілому, на фінансово-економічні показники результатів господарської діяльності, а діють лише на роботу його ланок», таке трактування загрози викликає певного сумніву. Якщо мається на увазі невизначеність у результатах діяльності, яка може призвести до недоотримання прогнозованого прибутку, мова йде про економічний ризик. Якщо невизначеності ситуації не існує, - це прогнозований результат діяльності підприємства.

Наведений приклад не є одиничним у ототожненні небезпеки та ризику. Ототожнення понять «загроза» та «ризик» можна зустріти досить часто. Наприклад, В.А. Ліпкан пропонує наступне визначення: «загроза – це ризик, який почав реалізовуватися за небажаним варіантом, або заздалегідь відомий

сценарій несприятливого розвитку подій, що відповідно виходить за рамки поняття нормальної невизначеності умов господарської діяльності» [10].

Спостерігається певна плутанина у застосуванні термінологічного апарату. Для більшої об'єктивності оцінювання наведених точок зору слід розглянути сутність ризику.

В словнику Ч.Д. Вебстера «ризик» визначається як небезпека, можливість збитку. В словнику З.І. Ожегова цей термін трактується як можливість небезпеки або як дія наугад, сподіваючись на щасливий результат [9]. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» характеризує ризик як «ступінь ймовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або при певних обставинах на території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами» [1]. Н.В. Куркін посилається на визначення, наведене у [3], що ризик - це діяльність, яка спрямована на подолання невизначеності, що висловлюється в стійких невідтворюваних відносинах між суб'єктами виробництва з приводу оптимізації власних інтересів до максимізації прибутку при об'єктивній неможливості врахувати і кількісно визначити увесь комплекс одночасно діючих чинників, що породжують визначеність економічної системи [8, с. 22].

У повсякденному житті ризик – це потенційна можливість настання несприятливих подій. В підприємницькій або економічній діяльності ризик – це імовірність втрати частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або поява додаткових витрат як наслідок здійснення виробничої та фінансової діяльності. А.А. Лазарев відмічає, що економічний ризик – це можливість випадкової події, що завдає збитку деякому суб'єкту економіки при його діяльності [9].

Плесовских Ю.Г. визначає ризик як категорію, що характеризує поведінку економічних суб'єктів в умовах невизначеності при виборі оптимального рішення з числа альтернативних варіантів на основі оцінки ймовірності досягнення бажаного результату і ступеня відхилення від нього (як позитивного, так і негативного) [17, с. 25].

Наведене визначення за своїм змістом майже не відрізняється від раніше представленого, доповнюючи його вказівкою на: наявність альтернативних варіантів під час прийняття рішення; можливість відхилення отриманого результату не тільки у бік збитку, а також як можливість отримання додаткового прибутку.

Якщо перша відміна ніяким чином не змінює попереднє визначення, не суперечить йому, а лише підкреслює очевидне, то позитивне відхилення отриманого результату викликає полеміку у наукових колах. Позиція А.А. Лазарева, на нашу думку, є більш слушною. На відміну від А.С. Шапкіна [24], Н.В. Хохлова [22], Т.С. Клебанової [5], він вважає необґрунтованим включати у поняття ризик подій, які приносять додатковий позитивний ефект [9].

Беручи до уваги однакові характеристики ризику, підкреслені у різних визначеннях, ризик існує за наявністю трьох обов'язкових умов, а саме: можливість випадкової події, негативної за своїми наслідками; матеріальний, моральний або інший збиток, що може бути наслідком події; діяльність суб'єкта економіки, пов'язана з цією подією. Наявність вказаних чинників чітко розмежовує дефініції «ризик» та «небезпека». Ляшенко у [12, с. 212] наводить думку що «загроза» та «ризик» віддзеркалюють деякі актуальні у теперішньому часі події, тоді як «небезпека» вказує на ймовірні, тобто такі події, що можуть не відбутися. При цьому Калініченко Л. Л. [4, с. 105] справедливо підкреслює: «ризик і загроза є формами небезпеки, які за своєю наявністю зменшують рівень безпеки».

Отже, проведений аналіз доводить, що застосування кожної з розглянутих дефініцій обґрунтовано залежно від ступеню імовірності події, негативної за своїми наслідками: небезпека - це імовірнісний неконкретизований вплив негативних чинників; загроза – це висока частка імовірності реальної події, за якої стає можливий перехід небезпеки зі стану можливості у реальну площину; економічний ризик – це імовірність втрати частини ресурсів, недоотримання доходів або поява додаткових витрат як наслідок певних видів діяльності.

Висновки. В результаті аналізу наукових праць з проблем забезпечення безпеки з'ясовано, що наразі існує певна розбіжність у трактуванні понять «небезпека», «загроза» та «ризик». Дослідження думок провідних фахівців у цьому напрямку свідчить, що згадані дефініції мають певні схожі риси, але відрізняються одна від одної ступенем імовірності настання події, негативної за своїми наслідками. Застосування того чи іншого формулювання мусить базуватися на оцінюванні стану рівноваги між ймовірністю дії негативних чинників та впровадженню засобів захисту від них. Обґрунтовано, що небезпеку можна розглядати як стан, загрозу – як дію, ризик - як імовірність втрати частини ресурсів під негативним впливом випадкових подій, які погано прогножуються. Проведений аналіз дозволяє диференціювати використання розглянутих категорій та підготувати базу для розробки методики їх оцінювання.

Література:

1. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.01 № 2245-III [2245-14]
2. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
3. Доронин А. Бизнер-разведка / Доронин А. – 5-е изд.– М.: Ось-89, 2009. - 384 с.
4. Калініченко Л. Л. Кадрова безпека, як провідна складова в забезпеченні економічної безпеки підприємства / Калініченко Л. Л. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [колективна монографія у 2т.]. - Дніпропетровськ: «ФОРМ Дробязко С.І.», 2014. – Т. 2. - 349 с.

5. Клебанова Т.С. Теория экономических рисков / Т.С. Клебанова, И.Д. Раевнева. - ИД «Инжек», 2003, 152 с.
6. Корчевська Л.О. Синергетичне управління економічною безпекою підприємства / Л.О. Корчевська. : дис. ... д. екон. наук : 08.00.04 / Корчевська Лілія Олександрівна ; ХНТУ. — Херсон, 2017. — 501 с.
7. Кузьменко А. Проблеми відповідності стратегії та системи забезпечення безпеки України національним потребам // Юридичний Журнал. – 2006 р. – №10
8. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография. / Н.В. Куркин – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
9. Лазарев А.А. Менеджмент страхування та ризику. Навчальний посібник / А.А. Лазарев, - Х.: АВВ МВСУ, 2006. - 69 с.
10. Ліпкан В.А. Національна безпека України.– Навчальний посібник./ В.А. Ліпкан. - Кондор.– 2006.– 552 с.
11. Лысенко Ю. Г. Поиск эффективных решений в экономических задачах / Ю. Г. Лысенко, А. Ю. Минц, В. П. Стасюк – Донецк: ДонНУ, 2002. – 101 с.
12. Ляшенко О. М. Л 57 Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. / О. М. Ляшенко. – 2-ге вид., переробл. – К. : НІСД, 2015. – 348 с.
13. Мороз О.В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А.А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 259 с.
14. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Сергей Иванович Ожегов – М. : Рус. яз., 1985. – 797 с.
15. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность / под ред. Е. А. Олейников – М. : Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
16. Перерва П.Г. Інноваційна складова реінжинірингу у забезпеченні економічної безпеки підприємства / П.Г.Перерва, Т.В.Романчик . - Реінжиніринг бізнес-процесів маркетингової сфери промислових підприємств: монографія / за заг. ред. докт. екон. наук, проф. Л.М. Таранюка - Суми: Видавець СНАУ, 2018.- С.31-43.
17. Плесовских Ю.Г., Рожков Ю.В., Старинов Г.П. Деликт-менеджмент в системе экономической безопасности бизнеса: монография / под науч. ред. Ю.В. Рожкова. – Хабаровск: РИЦ ХГАЭП, 2011. – 220 с.
18. Попович К. В. Етимологія та розвиток категорії "безпека" / К. В. Попович // Управління розвитком. - 2013. - № 21. - С. 58-61.
19. Романчик Т.В. Комплаєнс-ризик у системі забезпечення економічної безпеки підприємства /Т.В. Романчик. – Колективна монографія: Розвиток механізмів управління інноваційною складовою економічної безпеки України. - за редакцією д.е.н., проф. О.В. Прокопенко – СумДУ, 2017. – С. 266-279.
20. Романчик Т. В. Наукові засади дефініції «економічна безпека» / Т. В. Романчик / Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі: Збірник тез І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, (Кременчук, 21-23 березня 2017 року). – Кременчук, КрНУ, 2017– С. 206-210
21. Словник термінів та визначень недержавної системи безпеки України / Крутов В. В. та ін. – К., 2008. – 106 с.
22. Хохлов Н.В. Управление риском. Учебное пособие. / Н.В. Хохлов - М., ЮНИТИ, 2003, 238 с
23. Чорна О.О. Особливості функціонування поняття «безпека / bezpečnost» в сучасній публіцистиці (на матеріалі української та чеської мов)/ О.О. Чорна // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2012. Випуск 19 – С.161-167

24. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин - М., ЮНИТИ, 2004, 543 с
25. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.

References:

1. The Law of Ukraine "On Hazardous Objects" from 18.01.01 № 2245-III [2245-14]
2. Aref'yeva O.V. Planning the economic security of enterprises / O.V. Aref'yeva, T.B. Kuzenko. – K.: Vy`d-vo Yevrop. un-tu, 2005. – 170 p.
3. Doronin A. Bizner intelligence / Doronin A. – 5-e izd.– M.: Os-89, 2009. - 384 p.
4. Kalinichenko L. L. Human security, as a leading component in ensuring the economic security of the enterprise / Kalinichenko L. L. Economic security in the conditions of globalization of the world economy : [kolekty`vna monografiya u 2t.]. - Dnipropetrovs`k: «FOP Drobyazko S.I.», 2014. – Т. 2. - 349 p.
5. Klebanova T.S. The theory of economic risk / T.S. Klebanova, I.D. Raevneva. - ID «Inzhek», 2003, 152 p.
6. Korchevs`ka L.O. Synergistic management of enterprise economic safety / L.O. Korchevs`ka. : dy`s. ... d. ekon. nauk : 08.00.04 / Korchevs`ka Liliya Oleksandrivna ; XNTU. — Xerson, 2017. — 501 p.
7. Kuzmenko A. Problems of compliance of Ukraine's strategy and security system with national needs / A. Kuzmenko // Yurydychnyy zhurnal. – 2006. – №10.
8. Kurkin N.V. Management of economic security of enterprise development: Monografiya. / N.V. Kurkin – D.: ART-PRESS, 2004. – 452 p.
9. Lazaryev A.A. Insurance and Risk Management. Navchal`ny`j posibny`k / A.A. Lazaryev, - X.: AVV MVSU, 2006. - 69 p.
10. Lipkan V.A. National Security of Ukraine.– Navchal`ny`j posibny`k./ V.A. Lipkan. - Kondor.– 2006.– 552 p.
11. Lyisenko Yu. G. The search for effective solutions to economic problems / Yu. G. Lyisenko, A. Yu. Mints, V. P. Stasyuk – Donetsk: DonNU, 2002. – 101 p.
12. Lyashenko O. M. Conceptualization of management of economic safety of the enterprise: monografiya. / O. M. Lyashenko. – 2-ge vy`d., pererobl. – K. : NISD, 2015. – 348 p.
13. Moroz O.V. Concept of economic security of a modern enterprise: monografiya / O. V. Moroz, N. P. Karachy`na, A.A. Shy`yan. – Vinny`cya : VNTU, 2010. – 259 p.
14. Ozhegov S. I. Russian dictionary / Sergey Ivanovich Ozhegov – M. : Rus. yaz., 1985. – 797 p.
15. Basics of economic security. (State, region, enterprise, person) / pod red. E. A. Oleynikov – M. : Biznes-shkola «Intel-Sintez», 1997. – 288 p.
16. Pererva P.G. Innovative component of reengineering in ensuring the economic security of the enterprise / P.G. Pererva, T.V. Romanchy`k. - Reengineering of business processes in the marketing sphere of industrial enterprises: monografiya / za zag. red. dokt. ekon. nauk, prof. L.M. Taranyuka - Sumy` : Vy`davecz` SNAU, 2018.- P.31-43.
17. Plesovskih Yu.G., Rozhkov Yu.V., Starinov G.P. Tort management in the system of economic security of business: monograph / pod nauch. red. Yu.V. Rozhkova. – Habarovsk: RITs HGAEP, 2011. – 220 p.
18. Popovich K. V. Etymology and development of "safety" category / K. V. Popovy`ch // Upravlinnya rozvy`tkom. - 2013. - № 21. - P. 58-61.
19. Romanchy`k T.V. Compliance risks in the system of ensuring the economic security of the enterprise / T.V. Romanchy`k. – Collective monograph: The development of mechanisms for

managing the innovation component of the economic security of Ukraine.- za redakciyeyu d.e.n., prof. O.V. Prokopenko – SumDU, 2017. – P. 266-279.

20 Romanchy`k T.V. Scientific basis of the definition of "economic security"/ T. V. Romanchy`k / Strategic prospects for the development of economic actors in an unstable economic environment: a collection of theses and the All-Ukrainian scientific and practical Internet conference. – Kremenchuk, KrNU, 2017– P. 206-210

21. Glossary of terms and definitions of the non-state security system of Ukraine / Krutov V. V. ta in. – K., 2008. – 106 p.

22. Hohlov N.V.Risk management. Uchebnoe posobie. / N.V. Hohlov - M., YuNITI, 2003, 238 p.

23. Chorna O.O. Features of the functioning of the concept of "security / bezpečnost" in modern journalism (on the material of the Ukrainian and Czech languages)/ O.O. Chorna // Comparative studies of Slavic languages and literatures. 2012. Vy`pusk 19 – P.161-167

24. Shapkin A.S. Economic and financial risks. Evaluation, management, investment portfolio / A.S. Shapkin - M., YuNITI, 2004, 543 p.

25. Yarochkin V. I.Company security system / V.I. Yarochkin. – M. : Os -89, 2003. – 352 p.